

Senada Dizdar¹

Amina Isanović Hadžiomerović²

Časopis *Obrazovanje odraslih* – bibliografska opremljenost i sadržajna analiza objavljenih članaka (2001-2017)

Sažetak: Časopisi su najznačajniji mediji formalne znanstvene komunikacije te je zbog toga procjena vrijednosti znanstvenih časopisa postala važna istraživačima koji objavljuju nove rezultate istraživanja kao i onima koji žele biti u toku sa najnovijim istraživačkim rezultatima. U tom kontekstu urađena je i analiza časopisa *Obrazovanje odraslih* s ciljem utvrđivanja promjena koje su nastale u uređivanju časopisa u razdoblju od 2001. do 2017. godine. Ovom općem istraživačkom cilju pristupljeno je preko dva istraživačka zadatka, koji se odnose na analizu identifikacijskih bibliografskih podataka i na sadržajnu analizu časopisa. Prvi istraživački zadatak je bio da se na promatranom uzorku istraže identifikacijski bibliografski podaci koji su se objavlivali (ili se nisu objavlivali) uz članke: ime autora, naslov članka, ustanova u kojoj je autor zaposlen, kontaktna adresa autora; UDK članka, sažetak i ključne riječi na dva jezika, tekući naslov i postojanje literature. U daljoj analizi urađena je zastupljenost autora prema državi iz koje dolazi. Drugi istraživački zadatak odnosio se na sadržajnu analizu objavljenih članaka, pri čemu je posmatrana znanstveno-stručna komunikacija u obrazovanju odraslih, koja odražava kognitivnu teksturu ovog polja. Pažnja je usmjerena na sadržajne elemente poput ključnih riječi, tematskog fokusa i nivoa andragoškog zahvatanja tretiranog fenomena. Analiza je pokazala da časopis od početka ima porast kvaliteta podataka za identifikaciju članaka, da se po učešću autora iz regiona može svrstati u regionalne časopise, ali da tematski još uvijek nije jasno profiliran. Andragoški pristup se umnogome miješa sa pristupom više ili

¹ Prof. dr. Senada Dizdar, Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu, Odsjek za komparativnu književnost i bibliotekarstvo; e-mail: senada.dizdar@ff.unsa.ba

² Amina Isanović Hadžiomerović, M.A., viša asistentica, Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu, Odsjek za pedagogiju; e-mail: amina.isanovic@ff.unsa.ba

manje srodnih disciplina, čak ponegdje odstupajući u potpunosti od logike obrazovanja odraslih.

Ključne riječi: identifikacijski podaci, časopis, obrazovanje odraslih, sadržajna analiza, znanstvena disciplina.

Uvod

Časopis *Obrazovanje odraslih*, sa podnaslovom *Časopis za obrazovanje odraslih i kulturu*, prvi je i jedini časopis ovog profila u Bosni i Hercegovini. Teme iz oblasti andragogije i obrazovanja odraslih nisu ni u prošlosti bile nepoznanica na bosanskohercegovačkom području i prisutne su već od austrougarskog perioda (1878. do 1918. godine), kad se pojavljuju prvi znanstveni i stručni časopisi. Među njima značajno mjesto zauzimaju pedagoški listovi: Školski vjesnik (1894.), Školski glasnik (1910.), Učiteljska zora (1905.) i Srpska škola (1907.),³ što svakako predstavlja temelj za razvoj andragoških istraživanja i razvoj časopisa iz oblasti andragogije.

Časopis *Obrazovanje odraslih* pokrenut je 2001. godine u Sarajevu kao zajednički projekat Bosanskog kulturnog centra iz Sarajeva i Njemačkog saveza visokih narodnih škola (DVV International – Ured za Bosnu i Hercegovinu), koji uz podršku Ministarstva za privrednu suradnju i razvoj SR Njemačke finansira štampanje časopisa od samog početka njegovog izlaženja. Uređivački kolegij čine ugledni znanstvenici iz šireg područja društvenih i humanističkih znanosti, iz naše zemlje i nekih zemalja regiona.

Časopisi su nedvojbeno oslonac u sagledavanju kulture jedne profesije. U njima se javnosti predstavljaju ciljevi, strukture i vrijednosti za koje se profesija zalaže. Oni su slika stanja u kojem se određena profesija nalazi, pa zato svaki od njih nastoji jasno iskazati svoj profil, što je urađeno i u prvom broju *Obrazovanja odraslih* u tekstu pod naslovom *Riječ glavnog i odgovornog urednika*, koji potpisuje prvi glavni i odgovorni urednik prof. dr. Mujo Slatina (2001a: 9), gdje kaže:

„U časopisu će se naći naučni, stručni i pregledni radovi te komentari i

³ Svakako da bi se ovim listovima mogli dodati i listovi koji obuhvataju i teme iz obrazovanja odraslih i andragogije koji su kategorisani u vjerske časopise poput *Dabro-bosanski istočnik* (1887.) „list za crkveno-prosvjetne potrebe srpsko-pravoslavnog sveštenstva u Bosni i Hercegovini“ ili *Muallim* (1907.) „list za pouku i staleške interese muallima i imama u Bosni i Hercegovini“ ili književni listovi: *Bosanska vila* (1885.), *Zora* (1896.), *Nada* (1895.), *Behar* (1900.), i mnogi drugi listovi koji često u podnaslovu imaju da su i prosvjetni i kulturni.

informacije o novijim istraživačkim rezultatima i postignućima iz prakse. U njemu će, također, biti mjesta i za prijevode značajnih tekstova iz inostrane periodike ili prijevode odlomaka iz svjetski vrijednih djela koji tretiraju problematiku obrazovanja odraslih. Prikazi, recenzije i bibliografije će također biti rado viđeni gosti ovog časopisa.“

Slično je navedeno i u *Uputama saradnicima* 2001. (1-3: 127) gdje se najavljuje profil časopisa i navodi da će „objavljivati stručne i naučne radove, saopćenja i recenzije, vijesti iz andragogije i prosvjetno-kulturnog života u našoj zemlji i izvan nje“.

Politika uređivanja časopisa, sa nešto manjim izmjenama, ostala je nepromijenjena i kasnije, te posljednje *Uputstvo za autore priloga* iz 2016. (1: [111]) o časopisu donosi slijedeću informaciju: „Časopis *Obrazovanje odraslih/Adult Education* objavljuje originalne naučne i stručne radove iz oblasti obrazovanja i učenja odraslih. Časopis objavljuje i saopćenja, recenzije, dokumente i informacije o praksi i politici obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini i regionu, prikaze i osvrte, aktuelne članke iz stranih časopisa, kao i informacije o značajnim događajima iz zemlje, regiona, Europe i svijeta koji se odnose na obrazovanje i učenje odraslih.“

Iz ovih kratkih navoda o profilu časopisa jasno se iščitava da je preuzeo veoma ozbiljan zadatak da popuni bjelinu nedostatka ove vrste časopisa te je u sebi sažeo i istraživačke i stručne prakse, ali i zadatak da bude glasilo koje će informirati o najznačajnijim događajima u regiji i svijetu, donositi značajne dokumente, kao i prijevode radova, što se odrazilo i na nekonzistentnost rubriciranja časopisa, te u tom kontekstu i problem odabira metodologije koja bi jasno prikazala njegov status i utjecaj.

Metodološki okvir

U analizi časopisa pošlo se od toga da su časopisi jedan od temeljnih nositelja znanstvene komunikacije i vrijedan pokazatelj promjena i dolazećih trendova te da je zbog toga važno istražiti na koji su se način te promjene odražavale u uredničkim politikama i nagovještavale nove istraživačke pravce u polju obrazovanja odraslih. Za ova istraživanja uobičajeno je koristiti bibliometrijske analize koje su već primjenjivane u oblasti istraživanja obrazovanja odraslih (npr.

Müller 2006).⁴ Također je provedena sadržajna analiza, varijanta sumativne analize. Unutar ovog pristupa, istraživač se orijentira ka identificiranju i kvantificiranju određenih riječi ili sadržaja u tekstu s ciljem razumijevanja kontekstualne upotrebe ekstrahiranih sadržaja (Hsieh & Shannon 2005: 1283). Zbog činjenice da objedinjuje kvantitativni i kvalitativni pristup, sumativna sadržajna analiza često se primjenjuje pri analizi udžbenika, časopisa te drugih vrsta znanstvene i stručne publikacije.

Opći cilj ovog istraživanja jeste provesti analizu *časopisa Obrazovanje odraslih* s ciljem utvrđivanja promjena koje su nastale u uređivanju časopisa u razdoblju od 2001. do 2017. godine. U skladu s time, definirana su dva istraživačka zadatka:

- istražiti identifikacijske bibliografske podatke koji su se objavljivali (ili se nisu objavljivali) uz članke: ime autora, naslov članka, ustanova u kojoj je autor zaposlen, kontaktna adresa autora; UDK članka, sažetak i ključne riječi na dva jezika, tekući naslov i postojanje literature. U časopisu *Obrazovanje odraslih* prikupljeni su podaci o opremljenosti kategoriziranih članaka, pri čemu je korišten referentni model T. Šecera (1998: 172-189) ustanovljen za ispitivanje hrvatskih znanstvenih časopisa osnovnim sastavnim elementima za njihovu bibliografsku identifikaciju;
- analizirati osnovna obilježja znanstveno-stručnog diskursa u obrazovanju odraslih u naznačenom periodu. Jedinice analize čine: tematski fokus brojeva časopisa, ključne riječi, nivo andragoškog zahvatanja tretiranog fenomena, te zastupljenost temeljnih grana obrazovanja odraslih/ andragogije⁵.

⁴ Istraživanje „polja“ obrazovanja odraslih prošlo je kroz nekoliko faza. Prva se odnosila na istraživanja tokom sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog stoljeća, kad su se vodile rasprave o opsegu filozofskog karaktera usredotočujući se na pitanja epistemologije, fokusirajući se na obrazovanje odraslih kao disciplinu ili jedinstveno polje znanja (Fejes, Andreas; Nylander, Erik 2015, prema Hirst 1974; Bright 1989). Ove rasprave i istraživanja donijeli su krajem devedesetih konsenzus o epistemološkom statusu discipline i utvrdili da je ovo polje interdisciplinarno i da koristi metodologije iz različitih disciplina (Fejes, Andreas; Nylander, Erik 2015, prema Fejes & Salling Olesen 2010; Larsson 2010; Rubenson 2000). Kao važna metodologija u analizi tih pokazatelja koristila se bibliografska metoda utemeljena u informacijskim znanostima.

⁵ Na prostorima južnoslavenskog govornog područja ustalila se upotreba termina *andragogija* za imenovanje znanstvene discipline, dok se termin *obrazovanje odraslih* češće koristi za označavanje domena praktičnog djelovanja. Međutim, pod utjecajem strane literature i sve češće upotrebe međunarodnih akata, i kod nas se termin *obrazovanje odraslih* počinje koristiti za imenovanje područja znanstvenog i istraživačkog djelovanja, pa i znanstvene discipline. U engleskom i njemačkom govornom području sintagma *obrazovanje odraslih* (engl. Adult Education; njem. Erwachsenenbildung) koristi se podjednako za imenovanje znanstvenog polja i domene praktičnog djelovanja.

Analiza časopisa Obrazovanje odraslih

Analiza identifikacijskih bibliografskih podataka

Analiza časopisa počiva na premisama koje pripadaju informacijskim znanostima, a metodologija je utemeljena u bibliografskoj analizi časopisa i članaka.

Osnovni postulat od koga se krenulo je da je svaki znanstveni članak (prilog) element strukture građevine znanja, na što nas upućuje Ortega hipoteza⁶. Prema toj hipotezi, znanstvenu periodičnu publikaciju shvatamo kao mjesto komunikacije unutar znanosti, odnosno komunikaciju između znanstvenika, što predstavlja hermeneutički krug razumijevanja strukture znanosti u kojem svaki članak ima istu informacijsku vrijednost.

Drugi je važan postulat (i on potiče iz informacijskih znanosti) da publikacija u sebi sjedinjuje komunikacijsku, dokumentacijsku i arhivsku funkciju. Dakle, publikacija je medij (komunikacijski kanal) u kojem se nalaze novostvorene informacije u vremenskoj ravni, a koji ostvaruje više funkcija: komunikacijsku – u smislu obraćanja znanstvenoj javnosti, dokumentacijsku – u smislu trajnog zapisa o iznesenoj problematici, te arhivsku u smislu svjedočenja o njegovom postojanju. (Bakaršić 1999: 34-35). Da bi se te funkcije ostvarile, svaki časopis i članak mora imati dovoljan broj (meta)podataka za identifikaciju.

A da bi znanstveni časopisi zadovoljili potrebe znanstvenika, uredništva časopisa osiguravaju im mogućnost identifikacije pojedinih članaka, navodeći uz njih neophodne identifikacijske elemente. Na temelju višestoljetnog iskustva s objavljivanjem znanstvenih informacija, nastale su međunarodne i nacionalne preporuke i norme kojima se nastoji ujednačiti način uređivanja i oblikovanja znanstvenih časopisa. To omogućuje da pojedinačan članak u publikaciji razmatramo kao zaseban entitet koji se može bibliografski opisati, a sljedstveno tome i evaluirati s obzirom na (meta)podatke koji ga opisuju. U pitanju je, dakle, kvantitativna metoda preko koje ćemo razmatrati formalnu komunikaciju znanstvenog časopisa.

Struktura formalne znanstvene komunikacije oblikuje sekundarne informacijske službe – baze podataka. Ovi servisi registriraju mnoštvo članaka iz velike lepeze članaka. Cilj časopisa je da se uključe u te baze i da postanu dio

⁶ Ortega hipoteza je jedna od temeljnih hipoteza informacijskih znanosti, po kojoj je svaki određeni znanstveni rad vrijedna opeka u zgradi znanosti.

referentnih indeksiranih baza (ISI indeksi citatnosti).

Mada je teško tačno utvrditi kriterije prilikom izbora za baze podataka, važno je ipak znati da osnovu čini analiza formativnih elementa za oblikovanje časopisa i članaka.

Od pojavljivanja časopisa 2001. do 2017. godine, kroz 17 godišta (volumena) ukupno je izašlo 39 brojeva, ali 36 svezaka, jer je prve godine izašao jedan svezak kao trobroj i sedamnaeste godine jedan svezak kao dvobroj. Časopis je u prvih pet godina izlazio kao trobroj, ali je broju 1. iz 2006. godine u *Uvodniku* glavni i odgovorni urednik prof. dr. Jusuf Žiga naveo da će časopis, zbog nedostatka finansijskih sredstava, ubuduće izlaziti dva puta godišnje. Jedan sveščić izlazi i 2017. godine, jer je u cilju poboljšanja kvaliteta uveden *peer review* recenzentski postupak te je broj radova sa pozitivnim recenzijama bio dovoljan samo za jedan broj.

U formalnom smislu, časopis je od samog početka zadovoljavao oblikovne elemente za izgled časopisa, a to su: 1. naslov časopisa/uporedni naslov na engl.; 2. ISSN: 1512-8784; 3. UDK: 374.7, 4; godina izdavanja; 5. volumen, odnosno godište izlaženja, broj tekućeg sveščića; 6. periodičnost izlaženja (četveromjesečno, šestomjesečno); 7. paginacija; 8. mjesto izdavanja (Branilaca Sarajeva 24/2, 71 000 Sarajevo); 9. naziv izdavača i nakladnika (Bosanski kulturni centar Sarajevo i Institut za međunarodnu saradnju Njemačkog saveza visokih narodnih škola (DVV International - Ured za Bosnu i Hercegovinu); 10. sastav uredništva i izdavačkog savjeta s podatkom o prebivalištu svakog člana.

Nešto drugačija slika je sa podacima vezanim za oblikovne elemente za članke prema modelu T. Šercera (1998: 172-189). U analizi su kao kriteriji uzeti sljedeći oblikovni elementi za identifikaciju članaka: 1. ime autora; 2. naslov članka; 3. ustanova u kojoj je autor zaposlen; 4. kontaktna adresa autora; 5. kategorija članka; 6. UDK članka; 7. sažetak i ključne riječi na dva jezika; 8. tekući naslov (je li potpun ili nepotpun); 9. datum primitka članka u uredništvo, 10. datum prihvatanja članka.

Kao element za analizu dodata je i Literatura, koja je obavezan dio znanstvenih radova, a koja nije bila stalni element članaka u časopisu *Obrazovanje odraslih*. S obzirom na to da nije postojala kategorizacija članaka, za kategorizaciju je korištena i Literatura kao oblikovni element za kategorizaciju članka. Za objašnjenje podataka koji se pojavljuju kao identifikacijski elementi

uz članke korišten je tekst Ivane Hebrang Grgić *Bibliografska opremljenost i dostupnost članaka u hrvatskim znanstvenim časopisima* (2007: 79-88).

Tabela br. 1: Oblikovni elementi za identifikaciju članaka i objašnjenja

Podaci uz članak	Objašnjenje
Naslov	Najosnovniji identifikacijski element članka.
Imena autora	Ime autora (svih, ako ih ima više ili korporativnog tijela) i naslov članka, najosnovniji su identifikacijski elementi članka.
Naziv i adresa ustanova u kojima rade autori	Pretpostavlja se da je znanstveni ugled ustanove povezan s kvalitetom članka. Podatak o ustanovi važan je i zbog lakšeg kontakta s autorom ako uz članak nije posebno navedena kontaktna adresa.
Sažetak	Pomagalo u pretraživanju literature putem kojeg se primarni dokument dovodi u vezu sa upitom korisnika. Više ili manje potpun opis primarnog dokumenta. Sredstvo u službama tekućih upozorenja i baza podataka, koje može biti efikasno sredstvo za informiranje o najnovijoj literaturi i dostignućima u određenom području.
Sažetak na stranom jeziku	Osvjetljavanje sadržaja dokumenata napisanih na stranom jeziku (većina servisa i izdavača prakticira objavljivanje apstrakta na dva jezika). Štampanje i distribucija apstrakta omogućava pripadnicima jezički raznorodnih korisnika efikasno čuvanje svijeta informacija u određenom polju informacija i za određeno polje interesovanja.
Ključne riječi	Informacijska funkcija. Pomagalo u pretraživanju. Vodič kroz oblast.
Ključne riječi na stranom jeziku	Informacijska funkcija. Pomagalo u pretraživanju. Vodič kroz oblast.
UDK broj	Klasifikacija sadržaja. Pomagalo u pretraživanju. Efikasan sistem za organizaciju znanja i upravljanje dokumentima.
Kategorizacija članaka	Kategorizacija se provodi u skladu s međunarodnim normama i preporukama. Osigurava kvalitet časopisa.
Datum prijema članka i datum prihvatanja članka	Utvrđivanje prvenstva u objavljivanju informacija i utvrđivanje prava na intelektualno vlasništvo. Zaštita autora i uredništva od negativne kritike ako su neki stavovi ili podaci iz članka u međuvremenu znanstveno opovrgnuti. Objavljivanje datuma je etičke prirode i uredništva časopisa trebala bi objavljivati članke prema vremenskom slijedu njihovog pristizanja u uredništvo. Svjedočanstvo o recenzentskom postupku tokom kojega je rad eventualno promijenjen kako bi nastala konačna inačica.

Tekući naslov: Skraćeni naslov časopisa, godina, broj volumena, broj tekućeg sveščića, stranice članka od-do	Tekući naslov štampa se na svakoj stranici periodične publikacije, a sadrži podatke nužne za brzu identifikaciju. Tekući naslov može biti na bilo kojem mjestu, ali uvijek na istom na svakoj stranici. Potpuni tekući naslov sastoji se od naslova časopisa (može i skraćenog), datuma (dan, mjesec i godina, ili samo godina izlaženja), broja sveska, broja sveščića, naslova članka (može i skraćeni), imena autora ili prvog autora, a ako je moguće i broja stranica koje obuhvata članak. Tekući je naslov nepotpun ako nema dovoljno podataka za jednoznačnu identifikaciju članka.
Literatura	Popis isključivo onih djela koja su korištena u znanstvenom radu.

U analizi iz ovog modela nisu korišteni podaci vezani za datum primitka članka u uredništvo niti datum prihvatanja članka, kao ni kategorizacija članaka jer nisu navođeni uz članke.

U časopisu *Obrazovanje odraslih* u 17 volumena (od 2001. do 2017.) objavljeno je ukupno 366 priloga, među kojima nisu ubrojane samo *Upute autorima*. Prilozi su razvrstani po rubrikama. Od 2001. do 2012. godine navođene su sljedeće rubrike: Riječ glavnog i odgovornog urednika/ce; Tema broja; Aktuelne teme; Istraživanja; Sagledavanja; Pregledi i iskustva; Iz prakse obrazovanja odraslih; Prikazi/Osvrti; U povodu; Pedagoška radionica u radu s odraslima; Iz kulture.

Rubriciranje je od 2012. godine nešto drukčije, pa se pojavljuje generički naziv za priloge, Članci, koji obuhvata naučne, stručne, pregledne radove i istraživanja, a prisutne su i rubrike: Dokumenti; Hronike; Polemike; Iz prakse obrazovanja odraslih; Osvrti; Prikazi knjige; Riječ glavnog i odgovornog urednika/ce.

Tabela br. 2: Broj priloga po godinama

Godina, godište, broj	I (2001) br. 1-3	II (2002) br. 1-3	III (2003) br. 1-3	IV (2004) br. 1-3	V (2005) br. 1-3	VI (2006) br. 1-2	Ukupno
Broj priloga	16	34	26	31	25	29	161
Godina, godište, broj	VII (2007) br. 1-2	VIII (2008) br. 1-2	IX (2009) br. 1-2	X (2010) br. 1-2	XI (2011) br. 1-2	XII (2012) br. 1-2	Ukupno
Broj priloga	22	22	19	17	16	13	127
Godina, godište, broj	XIII (2013) br. 1-2	XIV (2014) br. 1-2	XV (2015) br. 1-2	XVI (2016) br. 1-2	XVII (2017) br. 1-2	Ukupno	
Broj priloga	13	16	16	18	9	78	

Za dalje istraživanje uzeti su radovi koji bi se po svojim oblikovnim elementima i sadržajem mogli svrstati u: znanstvene; stručne; pregledne radove; studije slučaja, mada nemaju uvijek sve karakteristike tih vrsta radova. To se osobito odnosi na prva godišta pojavljivanja časopisa.

Nakon analize priloga utvrđeno je da ovoj kategoriji radova pripada 194 rada ili 53% od ukupnog broja radova. Osnovni oblikovni elementi uzeti u razmatranje prilikom analize 194 članka su: naslov, imena autora, naziv i adresa ustanova u kojima rade autori, sažetak, ključne riječi, sažetak na stranom jeziku, ključne riječi na stranom jeziku, UDK broj, kategorizacije članka, skraćeni naslov časopisa, godina, broj volumena, broj tekućeg sveščića, stranice članka od-do, literatura.

Oblikovni elementi koji su identificirani od prvog broja su ime autora i naslov članka. Od trećeg godišta (2003, vol. 3) ustaljeno se pojavljuje afilijacija autora, to jest navodi se institucija iz koje dolazi. Od sedmog godišta (2007, vol. 7) navodi se skraćeni naslov, ali ne i volumen, godina i godište u tekućem naslovu, što ostaje do kraja izlaženja časopisa. Indeksiranje članaka dodjeljivanjem broja iz Univerzalne decimalne klasifikacije (UDK-a broj) postalo je sastavni dio informacije o članku od 14. volumena (2014, vol. 14). Literatura nije uvijek bila sastavni dio članka i pojavljivala se i pod nazivom Bilješke, ali je naziv Literatura kao obavezni dio članka ustaljen od osmog volumena (2008, vol. 8).

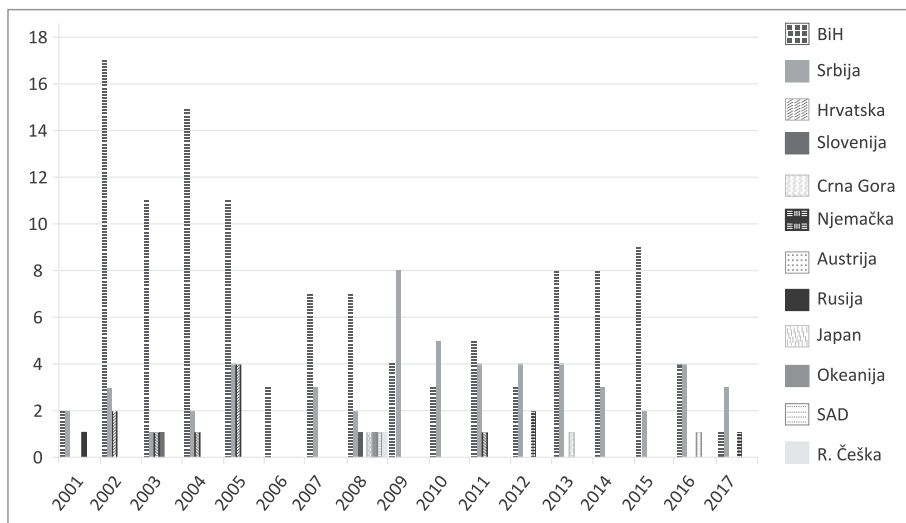
Daljnja analiza je usmjerena na porijeklo autora, da bi se ispitala mreža saradnika s ciljem ustanovljenja internacionalnosti i recepcije časopisa.

Tabela br. 3: Afilijacija autora po državama

Država	I (2001) br. 1-3	II (2002) br. 1-3	III (2003) br. 1-3	IV (2004) br. 1-3	V (2005) br. 1-3	VI (2006) br. 1-2
BiH	2	17	11	15	11	3
Srbija	2	3	1	2	4	
Hrvatska		2	1	1	4	
Slovenija			1			
Rusija	1					
Ukupno	5	22	14	18	20	

Država	XIII (2013) br. 1-2	XIV (2014) br. 1-2	XV (2015) br. 1-2	XVI (2016) br. 1-2	XVII (2017) br. 1-2
BiH	8	8	9	4	1
Srbija	4	3	2	4	3
Crna Gora	1				
Austrija				1	
Njemačka					1
Ukupno	13	11	11	9	5

Grafički prikaz br. 1



Ukupno je iz BiH bilo 119 radova (61 %), iz Republike Srbije 54 (28 %), Republike Hrvatske 9 (5 %), Njemačke 3 (1,5 %), Republike Slovenije 2 (1 %) i po jedan rad iz Crne Gore, Austrije, Rusije, SAD, Japana, Okeanije, Republike Češke. Analizom je utvrđeno da je većina radova iz Bosne i Hercegovine, ali da zahvaljujući 28 % radova iz Republike Srbije, 5 % radova iz Republike Hrvatske te 2 % radova iz Slovenije i Crne Gore časopis ima regionalni karakter sa 35 % radova iz regije.

Mogući razlog izostanka drugih autora je jezička barijera, jer je većina radova objavljena na standardnim jezicima sa prostora bivše Jugoslavije, što je

uobičajena praksa za „periferne znanosti“ ili discipline koje se tek konstituiraju kao znanost na određenom području i koriste etnički / maternji jezik u znanstvenom objavljivanju.⁷

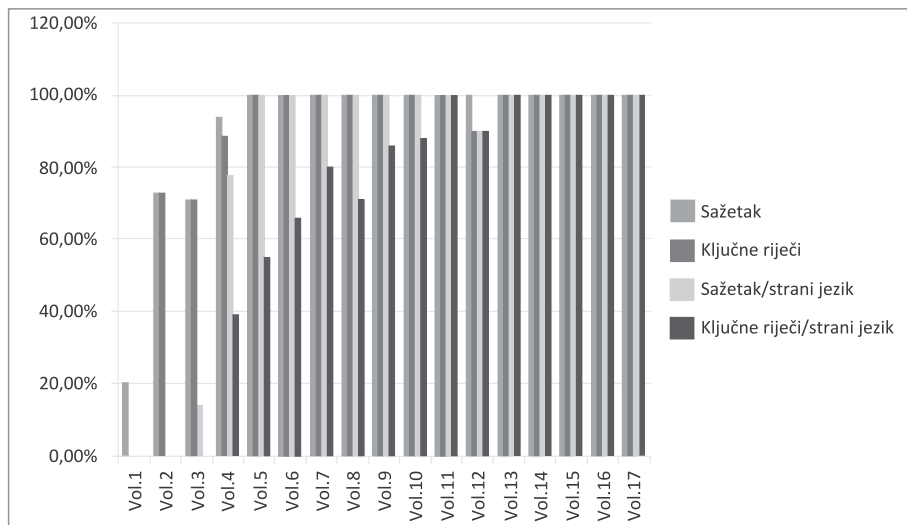
Jedan od važnih elemenata u vrednovanju kvaliteta je postojanje sažetka i ključnih riječi, koji bi trebali biti zastupljeni i na stranom jeziku. Ovdje je urađena samo kvantitativna analiza, koja pokazuje razvoj uređivačke politike na unapređenju kvaliteta časopisa.

Tabela br. 4: Analiza sažetaka i ključnih riječi

	Vol. 1.	Vol. 2.	Vol. 3.	Vol. 4.	Vol. 5.	Vol. 6.	Vol. 7.	Vol. 8.	Vol. 9.
Sažetak	1/5	16/22	10/14	17/18	20/20	3/3	10/10	14/14	12/12
Ključne riječi	-	16	10	16	20	3	10	14	12
Sažetak / strani jezik	-		2	14	20	3	10	14	12
Ključne riječi / strani jezik	-			7	11	2	8	10	8

	Vol. 10.	Vol. 11.	Vol. 12.	Vol. 13.	Vol. 14.	Vol. 15.	Vol. 16.	Vol. 17.
Sažetak	8/8	9/10	9/9	13/13	11/11	10/10	9/9	4/4
Ključne riječi	8	9	9	13	11	10	9	4
Sažetak/strani jezik	8	9	9	13	11	10	9	4
Ključne riječi/ strani jezik	7	9	9	13	11	10	9	4

⁷ Tri su značajke znanstvene periferije: 1. Veličina znanstvene zajednice je relativno mala prema područjima tekućeg istraživanja: za samostalni mehanizam regulacije znanstvenog procesa broj znanstvenika je važniji nego veličina države. 2. Neuravnoteženost sa društvom: zbog svoje veličine (nedovoljnog broja znanstvenika) nema vlastite regulacione mehanizme kakvi postoje u razvijenim zemljama, u kojima je znanstvena sfera jedan od društvenih faktora pri postupku donošenja odluka. 3. Komunikacijske zapreke: među važnijim su sociokulturne barijere, a među njima jezička. Korištenje stranog jezika, a ne maternjeg, ima veoma negativne efekte na kulturu etničke skupine. Velike prepreke su tehničke prirode (digitalni jaz), novčane, te informacijske (tradicionalni pristup obrazovanju). (Vidi Maričić, S. 2007). Časopisi znanstvene periferije – prema zajedničkoj metodi vrednovanja njihove znanstvene komunikabilnosti. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 50, 1-2 (2007), 64-65.

Grafički prikaz br. 2

Analiza pokazuje da su se sažetak i ključne riječi navedeni na bosanskom, srpskom, hrvatskom ili crnogorskom, uporedo sa prijevodom na njemački ili engleski jezik, kao sastavni element članka u potpunosti ustalili od 12 volumena.

U narednom dijelu rada bit će predstavljeni rezultati čiji je cilj bio analizirati sadržaj časopisa u odnosu na temeljne elemente disciplinarne strukture obrazovanja odraslih. U istraživanjima slične orijentacije nailazimo na termin *kognitivna tekstura*, a on obuhvata sadržaj radova te ključne koncepte i teme (više u Keiner 2002). Pošlo se od premise da publiciranje predstavlja temeljni komunikativni čin koji generira, nastavlja i reproducira proces samoorganizacije jedne discipline (ibidem: 88). Autori svojim priložima u publikacijama konstituiraju tematski i metodološki strukturiran komunikacijski prostor. Znanstvena publikacija predstavlja jedan od najvitalnijih dijelova znanstvene discipline, nešto što garantira njen opstanak unatoč nedovoljnoj institucionaliziranosti.

Analiza kognitivne teksture obrazovanja odraslih na primjeru sadržaja časopisa Obrazovanje odraslih

U andragoškoj misli na ovim prostorima izdvaja se nekoliko predodžbi o znanstvenom identitetu andragogije/obrazovanja odraslih, i to prevashodno

referirajući se na njen odnos prema pedagogiji. Samolovčev (1993: 5-6) definira dva pristupa u izučavanju andragoške teorije – jedan, koji je vidi kao *univerzalnu teorijsku misao* o obrazovanju odraslih unutar opće pedagoške misli i drugi, koji prepoznaje *teorijsku misao andragoške orijentacije*, izdvojenu i relativno osamostaljenu u odnosu na pedagošku, filozofsku i sociološku misao. Kulić i Despotović (2001: 24) navode tri osnovna pogleda na andragogiju razvijena do kraja XX stoljeća:

- andragogija kao pedagoška disciplina
- andragogija kao relativno samostalna znanost u okviru opće znanosti o odgoju
- andragogija kao vještina, metod, teorija ili model učenja odraslih.

Pastuović (1999), sa druge strane, razrađuje ideju integralne znanosti o odgoju i obrazovanju čiji normativni dio čine pedagogija i andragogija, te sa ostalim edukološkim znanostima grade jedinstven sistem. Globalno posmatrano, može se kazati da se na prostorima zemalja zapadnog Balkana andragogija konstituirala kao samostalna znanost o obrazovanju i učenju odraslih osoba (Matijević 2011: 229). No, dubinski uvid traži da se postavi pitanje: *o kojem nivou organiziranosti i disciplinarizacije andragogije možemo govoriti kada je u pitanju prostor Bosne i Hercegovine?*

Iz neizdiferenciranosti problema andragoškog proučavanja, nedostatka specijaliziranih znanstvenih institucija kao što su univerzitetske katedre i instituti, proizlazi oskudnost andragoških i andragogijskih izvornih znanstvenih istraživanja i refleksija. Štaviše, za obrazovanje odraslih u BiH može se kazati da predstavlja program bez istraživačke prakse.

Pošlo se od postavki da domen određenog znanstvenog područja kakvo je obrazovanje odraslih čine tri komponente: znanstvena, političko-prakseološka i kurikulumsko-prakseološka (Pastuović, 1999: 89). S tim u vezi, u radu se pretpostavilo da će predmetni korpus sadržajno pokrivati sve tri navedene komponente. Premda bi za analizu ove vrste bilo značajno utvrditi u kojem omjeru je svaka sastavnica zastupljena, u ovom slučaju nije bilo moguće izvesti pouzdane zaključke, budući da, kako je ranije navedeno, prilozi nisu kategorizirani prema vrsti radova. Stoga je pažnja usmjerena na analizu sadržajnih elemenata poput ključnih riječi, tematskog fokusa i nivoa andragoškog zahvatanja tretiranog fenomena.

Tema broja

Kako je u prvom dijelu rada naznačeno, u početnom razdoblju izlaženja časopis je uglavnom bio tematski definiran te su članci objavljivani u njemu tretirali zadati fenomen iz više perspektiva. Nerijetko su to bile potpuno različite znanstvene discipline (npr. medicina, sociologija, filozofija, ekonomija), te mnogovrsni profesionalni profili (univerzitetski nastavnici i praktičari u obrazovnim institucijama svih nivoa, uposlenici u nevladinim organizacijama i sl.). Unatoč toj raznolikosti, definiranjem teme broja uređivački kolegij svjedoči o prepoznatom prioritetnom području razvoja i analize obrazovanja odraslih u datom trenutku.

Tabela br. 5: Tema broja *Obrazovanja odraslih* u periodu 2001-2010. godina

SVEZAK	TEMA BROJA
2001, Vol. I, br. 1	Perspektive i problemi obrazovanja odraslih
2002, Vol. II, br. 1	Menadžment u obrazovanju
2002, Vol. II, br. 2	Obrazovanje i mediji
2002, Vol. II, br. 3	Edukacija odraslih u funkciji zaštite zdravlja mladih
2003, Vol. III, br. 1	Uloga direktora u rješavanju konfliktnih situacija u školi
2003, Vol. III, br. 3	Andragogija u školi
2004, Vol. IV, br. 1	Organizacija, planiranje i kultura komuniciranja u obrazovanju odraslih
2005, Vol. V, br. 3	Obrazovanje odraslih – aktuelno stanje i perspektive
2006, Vol. VI, br. 1	Obrazovanje za Evropu
2006, Vol. VI, br. 2	Internacionalna konferencija „Cjeloživotno učenje i obrazovanje odraslih – ključni faktori za ekonomsku i socijalnu obnovu u jugoistočnoj Evropi“, Sarajevo, 19. i 20. septembar 2006. godine
2007, Vol. VII, br. 1	Inkluzija u odgojno-obrazovnim institucijama
2008, Vol. VIII, br. 1	XIII svjetski kongres komparativnih pedagoga
2008, Vol. VIII, br. 2	Političko obrazovanje i demokracija
2009, Vol. IX, br. 1	Interkulturalni dijalog
2010, Vol. X, br. 1	Obrazovanje odraslih u zemljama izvan Evropske unije

Iz navedenih tema uočavamo nakanu da se *Obrazovanje odraslih* u svom prvom razdoblju izlaženja usredsređeno bavi određenim fenomenima koji su se prvi put u bosanskohercegovačkom znanstvenom diskursu mogle čitati upravo na

stranicama ovog časopisa. Istovremeno, izborom određenih tema autori i urednici dali su svoj doprinos u promišljanju obrazovanja odraslih u novijoj historiji Bosne i Hercegovine. Naime, u prvom broju tematski definiranom kao *Perspektive i problemi obrazovanja odraslih*, iz pera tadašnjeg urednika profesora Muje Slatine, nalazimo tekst „U potrazi za novim perspektivama obrazovanja odraslih“. Autor ovdje ukazuje na činjenicu da obrazovanje odraslih ima dugu tradiciju postojanja u Bosni i Hercegovini, kada su se razvile prepoznatljive metode, oblici rada i organizacijski modeli. Ne prenebregavajući značaj bogatog nasljeđa u obrazovanju odraslih, autor nastavlja kako, ipak, 21. stoljeće traži novo obrazovanje, a time i obrazovanje odraslih, koje „treba usmjeriti na koncepciji društva koje uči“ (Slatina 2001b: 51). U istom tematskom broju, Sava Bogdanović piše o trendovima promjena i razvoja u obrazovanju odraslih, gdje starim konceptima suprotstavlja nove, koji bi ih trebali zamijeniti u praksi i obrazovnoj politici (npr. umjesto trajnog zaposlenja trajna zapošljivost, a ona nužno implicira trajno učenje). Autor primjećuje da obrazovanje odraslih prestaje biti društveni pokret „jer se, *via facti*, uklopilo u glavni tijek procesa cjeloživotnog učenja“ (Bogdanović 2001: 61).

Naša znanstvena i stručna javnost relativno odnedavno posvećuje pažnju problemima menadžmenta u obrazovanju. Među prvim značajnijim nastojanjima u tome pravcu vrijedno je spomenuti da je prvi broj časopisa *Obrazovanje odraslih* u 2002. god. bio posvećen temi menadžmenta u obrazovanju. U tome broju radove objavljuju znanstvenici različitog usmjerenja – kako oni koji se bave znanostima o odgoju i obrazovanju (Alibabić 2002; Slatina 2002) i psihologijom (Dizdarević 2002) tako i oni čije je područje užeg interesovanja ekonomija (Šunje 2002). Prema karakteru radova i multidisciplinarnom pristupu fenomenu menadžmenta u obrazovanju, za ovaj broj obrazovanja odraslih može se reći da predstavlja svojevrsnu propedeutiku u jednu disciplinu koja se kod nas tek pomaljalo.

Iako drugi broj iz 2004. godine nema eksplicite formuliranu temu, svi tekstovi u njemu objavljeni jasno govore o obrazovanju odraslih u međunarodnim okvirima, a to se smješta u tada aktuelan proces evropeizacije. Iako ćemo u mnogim kasnijim brojevima naći priloge o obrazovanju odraslih u susjednim zemljama, ovaj broj je poseban po tome što nudi uvide izvan tog područja. Tako možemo čitati o iskustvima iz Kanade (Coates 2004), Tunisa (Knani Gsouma 2004), Albanije (Kurti/Blanken 2004), Makedonije (Strewe 2004), skupa sa Slovenijom (Rečnik 2004) te Srbijom i Crnom Gorom (Despotović/Popović/

Pejatović 2004). Značajno je primijetiti kako se u ovom broju javlja vrijedna analiza obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini, koju potpisuje profesorica Mirjana Mavrak. Značaj ovog rada ogleda se u činjenici da prije i poslije gotovo da nemamo relevantne analize prošlosti i savremenosti obrazovanja odraslih kod nas. S tim u vezi, autorica tekst zaključuje: „Interesantno je, međutim, da trag o sistemu predškolskog, osnovnoškolskog, srednjoškolskog ili univerzitetskog obrazovanja postoji. Zakone o ovim djelatnostima niko nije doveo u pitanje, rat ih nije uništio, stare su stvari dorađivane, a nove ideje finansirane. Jedino je obrazovanje odraslih nastavilo svoje raštrkano bivanje po izvještajima nevladinih organizacija, pojedinačnim naporima da se organiziraju andragoške škole, te imperativom za stalnim profesionalnim usavršavanjem (nastavnog kadra, uglavnom!), koje se isključivo koncentrira na obrazovanje za kompetenciju, zanemarujući time obrazovanje za osobni razvoj i dobrobit u sferi mentalnog zdravlja (Mavrak 2004: 65).

U narednim brojevima aktualizirana su pitanja poput: uloge andragoga u školi, uloge direktora u konfliktnim situacijama, te međugeneracijskog odnosa u kome je za kvalitetan odgojno-obrazovni rad neophodan educiran nastavni kadar, tj. adekvatan rad sa odraslima. Tema prvog broja iz 2006. bila je Obrazovanje za Evropu. Opredjeljivanjem za ovu temu, urednički kolegij, kako stoji u uvodnom obraćanju, ističe da učešće u evrointegracijskim procesima najprije podrazumijeva edukaciju, osvještavanje „potrebe vlastitog osposobljavanja za aktivno sudjelovanje u svemu onome što taj pojam sublimira, od zavidne ekonomske razvijenosti i socijalne sređenosti pa do zaštite ljudskih prava“ (Žiga 2006: 13).

Teme narednih brojeva samo prividno djeluju kao da nisu andragoški oposebljene (Interkulturalni dijalog, Inkluzija u odgojno-obrazovnim ustanovama, Političko obrazovanje i demokracija). Međutim, svaki od navedenih brojeva aktualizira nužnost komunikacije unutar edukološkog sistema i okupljanja spoznaja raznih znanstvenih područja u cilju što kompetentnijeg promišljanja uloge i pozicije odraslih i njihovog obrazovanja u današnjem vremenu. Posljednji tematski definiran broj tretira obrazovanje odraslih izvan Evropske unije. Predstavljajući iskustva iz regije jugoistočne Evrope i Ruske Federacije, ovaj broj, uz nekoliko kasnijih, pruža najsvežije uvide u komparativnu andragogiju i pristupe politikama obrazovanja odraslih.

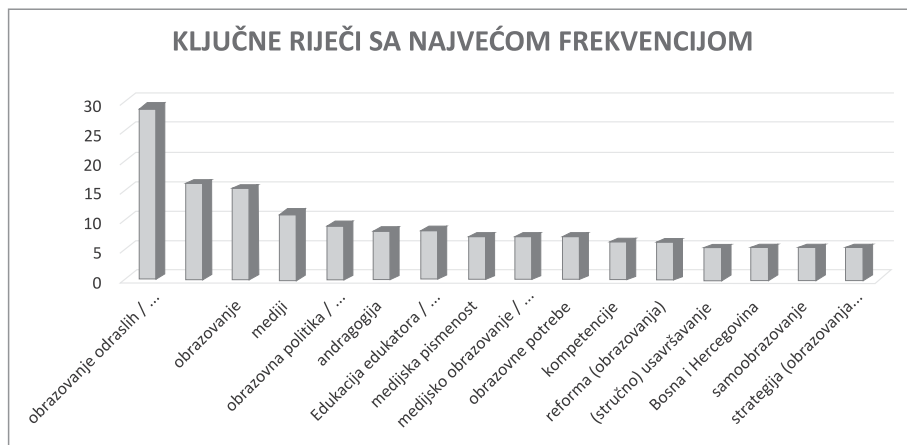
Ključne riječi

Naredni istraživački zadatak uključivao je analizu ključnih riječi navedenih uz sažetke. Tamo gdje nisu uvrštene ključne riječi, a tekst je po prirodi znanstveni ili stručni članak (prikazi i osvrti, kao i dokumenti obrazovnih politika izuzeti su iz analize), one su ekstrahirane iz naslova članka. Identificirane su ukupno 723 pojedinačne ključne riječi. Ovo svjedoči o raznovrsnosti tema, pristupa, teorijskih modela i disciplinarnih pozicija u analiziranim tekstovima. Istovremeno, primjetno je odsustvo nekih od temeljnih andragoških pojmova (odrasla osoba, odraslost, zrelost, uloge, motivacija, barijere i sl.), ali i prisustvo pedagoških termina ili onih iz drugih manje ili više srodnih disciplina (ovisnost, droga, dijete, mladi, škola, prevencija i sl.). Ovakva okolnost može ukazivati na nedovoljnu diferenciranost andragogije u odnosu na druga područja ili, pak, nastojanje ka andragogizaciji tema koje primarno smještamo u domen znanstvenog bavljenja drugih edukoloških disciplina.

Među najfrekventnijim terminima ($f=29$) javlja se *obrazovanje odraslih*, skupa sa svojim inačicama *edukacija odraslih*, *obrazovanje i učenje odraslih*, te *odgoj i obrazovanje odraslih*. Valja primijetiti da se potonja varijanta sve rjeđe koristi, s obzirom na postavku o samousmjerenosti odraslih, gdje odgojno djelovanje, zapravo, prerasta u samoodgoj. Drugi termin koji se nešto češće javlja ($f=16$) jeste *cjeloživotno učenje*, skupa sa nekoliko svojih varijanti. Novija literatura razlikuje *cjeloživotno učenje* i *cjeloživotno obrazovanje* kao dvije različite paradigme (vidjeti više u Popović 2014). U određenom broju tekstova, pak, nailazimo na njihovo poistovjećivanje ili uporedno korištenje. Termin *andragogija* se javlja znatno rjeđe ($f=8$) u odnosu na obrazovanje odraslih, dok termin *andragog* nije među dvadeset najfrekventnijih. S druge strane, nalazimo termine *kadrovi u obrazovanju odraslih* i *andragoški kadrovi*, premda sa neznatnom frekvencijom zastupljenosti. U listi najčešće spominjanih termina nalazi se nekoliko njih iz područja medijske pismenosti (*mediji*, *medijska pismenost*, *medijsko obrazovanje*/*obrazovanje za medije*).

Tabela br. 6: Ključne riječi sa najvećom frekvencijom

	KLJUČNA RIJEČ	f
1.	obrazovanje odraslih/edukacija odraslih/obrazovanje i učenje odraslih	29
2.	cjeloživotno učenje/konceptija cjeloživotnog učenja/cjeloživotno obrazovanje i učenje	16
3.	obrazovanje	15
4.	mediji	11
5.	obrazovna politika/politika obrazovanja	9
6.	andragogija	8
	edukacija edukatora/edukacija nastavnika/izobrazba nastavnika	8
7.	medijska pismenost	7
	medijsko obrazovanje/obrazovanje za medije	7
	obrazovne potrebe	7
8.	kompetencije	6
	reforma (obrazovanja)	6
9.	(stručno) usavršavanje	5
	Bosna i Hercegovina	5
	samoobrazovanje	5
	strategija (obrazovanja odraslih)	5

Grafički prikaz br. 3

Disciplinarna raspoređenost tema

U narednom zadatku nastojala se utvrditi zastupljenost tema iz pojedinih andragoških disciplina. Kao polazište uzeta je podjela andragoških disciplina Kulića i Despotovića (2010: 63-64). Najprije su izdvojeni oni koji su prepoznatljivo andragoške naravi u odnosu na one koji su primarno filozofske, sociološke, politološke, medicinske ili druge naravi. Uočeno je da se 62 % tekstova može svrstati u širi domen obrazovanja odraslih, dok preostalih 38 % pripada graničnim i srodnim disciplinama.

Kao što se može vidjeti iz Tabele br. 5, najzastupljenije teme su iz domena opće andragogije (sastavnice obrazovanja odraslih – formalno, neformalno i informalno učenje; samoobrazovanje; samoučenje; kompetencije i kvalifikacije, standardi u obrazovanju odraslih, organizacije obrazovanja odraslih i sl.). Međutim, primjetna je skromna zastupljenost fundamentalnih tema koje se tiču znanstvenog identiteta obrazovanja odraslih. Jedan od rijetkih tekstova te vrste je Savićević (2010) „Istraživačka teritorija andragogije“. Autor ovdje navodi kako svaka „naučna disciplina pokušava da ograniči (omeđi) svoju teritoriju istraživanja“ (str. 87). U nastavku, pak, zaključuje kako andragogija, po prirodi svog proučavanja teži otvorenosti drugim oblastima i područjima znanja, a tu otvorenost valja čuvati upravo zbog nadolazećih promjena i potrebe za novim znanjima o čovjeku i svijetu u kojem živi.

Druga po zastupljenosti je andragogija rada, koja se konzistentno javlja od ranijih brojeva do nešto skorijih. Tu nalazimo čitav niz specifičnih tema – od menadžmenta kvaliteta, preko stručnog usavršavanja do poduzetništva i poduzetničkih kompetencija. Teme koje se u širem smislu mogu svrstati u domen medijske andragogije također su zastupljene, ponajviše radovima autora iz polja informacijskih i komunikacijskih znanosti. Ipak, u ovim i sličnim radovima često nedostaje utemeljenost u andragoškoj teoriji i orijentacija ka konkretnoj praksi obrazovanja odraslih. Ovi radovi se u određenom broju slučajeva bave pitanjima povezanim sa raznim vrstama pismenosti, komunikacijskim tehnologijama, društvenim mrežama i sl. Oko 10 % radova objavljenih u časopisu *Obrazovanje odraslih* može se svrstati pod andragošku didaktiku, koja se bavi planiranjem, organizacijom i provođenjem obrazovnog rada sa odraslima, te faktorima koji djeluju u obrazovnom procesu. Komparativna andragogija je najviše zastupljena

kroz priloge koji govore o obrazovanju odraslih u SR Njemačkoj, širem prostoru Evropske unije i zemljama regiona. U skladu sa reformskim procesima i stalnim mijenama u području visokog obrazovanja, teme iz andragogije visokog obrazovanja nalaze svoje mjesto na stranicama ovog časopisa. Primjetno je da je izuzetno mala pažnja posvećena andragogiji treće životne dobi, kao i historiji andragogije.

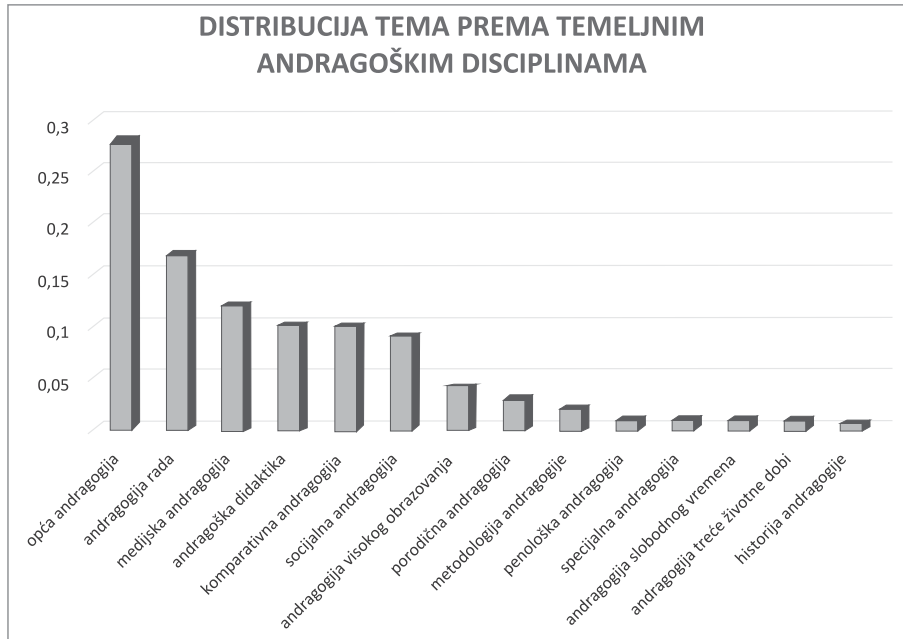
Među područjima obrazovanja odraslih, najzastupljenija su obrazovanje za profesionalni razvoj i učešće u tokovima građanskog društva (ponajprije kroz teme o medijima i komunikacijama), dok su vrlo skromno zastupljene teme iz područja ličnog rasta i razvoja (ponajviše kroz aspekt andragogije slobodnog vremena), kulturnih potreba odraslih (kroz teme iz pozorišne i muzičke umjetnosti), a o kompenzacijskom obrazovanju odraslih jedva da nalazimo ikakvog traga⁸.

Tabela br. 7: Disciplinarna raspoređenost tema u časopisu *Obrazovanje odraslih*

ANDRAGOŠKE DISCIPLINE	ZASTUPLJENOST
opća andragogija	28 %
andragogija rada	17 %
medijska andragogija	12 %
andragoška didaktika	10 %
komparativna andragogija	10 %
socijalna andragogija	9 %
andragogija visokog obrazovanja	4 %
porodična andragogija	3 %
metodologija andragogije	2 %
penološka andragogija	1 %
specijalna andragogija	1 %
andragogija slobodnog vremena	1 %
andragogija treće životne dobi	1 %
historija andragogije	1 %

⁸ Ovdje valja spomenuti osvrt Amre Muratović o projektu Pasoš kompetencija: Identificiranje i prepoznavanje informalno stečenih znanja (Muratović, 2015: 107-111) i Azre Leho o projektu Naknadno sticanje osnovnog obrazovanja u BiH (Leho, 2012: 107-114).

Grafički prikaz br. 4



Dokumenti obrazovne politike

U posljednjem zadatku analizirani su dokumenti obrazovnih politika na raznim nivoima (domaći, regionalni, međunarodni) objavljeni u časopisu *Obrazovanje odraslih*. Na osnovu analize, identificirano je 17 dokumenata koji predstavljaju zakonske akte, preporuke, zaključke ili strategije obrazovnih politika, kao i zaključke sa zasjedanja određenih značajnih tijela ili profesionalnih grupa. U Tabeli br. 8 naveden je popis dokumenata.

Tabela br. 8: Popis dokumenata obrazovnih politika objavljenih u časopisu
Obrazovanje odraslih

SVEZAK	NAZIV DOKUMENTA
2002, Vol. II, br. 1	<i>Memorandum o cjeloživotnom učenju</i> (prijevod preuzet iz zagrebačkog časopisa <i>Obrazovanje odraslih</i> , 1-4, 2000.) <i>Pakt za stabilnost i permanentno obrazovanje</i> Autor: Emir Avdagić
2003, Vol. III, br. 3	<i>Deklaracija ministara za obrazovanje i visoko obrazovanje zemalja jugoistočne Evrope izglasana na Međunarodnoj konferenciji „Cjeloživotno učenje, obrazovanje odraslih i primjenjivost u zapošljavanju“, održanoj u Skoplju, Makedonija, od 16. do 17. oktobra 2003. godine</i>
2004, Vol. IV, br. 2	<i>Obrazovanje odraslih u Tunisu</i> Peta međunarodna konferencija o obrazovanju Odraslih, srednjoročni izvještaj (1997.-2003.) Autor: <i>Mohamed Knani Gsouma</i>
2006, Vol. VI, br. 1	<i>Strateški pravci razvoja obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini</i>
2006, Vol. VI, br. 2	<i>Deklaracija učesnika u radu međunarodne konferencije: „Cjeloživotno učenje i obrazovanje odraslih – ključni faktori za ekonomsku i socijalnu obnovu Jugoistočne Evrope“</i>
2007, Vol. VII, br. 2	<i>Obrazovanje odraslih: organizacija i financiranje – temeljni dokumenti</i> Komisija svjetskog vijeća za obrazovanje odraslih (ICAE): Organizacija i financiranje obrazovanja odraslih
2009, Vol. IX, br. 1	<i>Dokument „Duga“</i> <i>Platforma za interkulturalni dijalog u Evropi</i> <i>CONFINTEA IV</i>
2010, Vol. X, br. 1	<i>Cjeloživotno učenje za cijelu Evropu – značaj obrazovanja odraslih u zemljama izvan EU-a</i>
2010, Vol. X, br. 2	<i>Obrazovanje odraslih u Bosni i Hercegovini i jugoistočnoj Evropi – doprinos miru i razvoju</i>
2012, Vol. XII, br. 1	<i>Odluka Vijeća Evrope o obnavljanju Evropske agende o obrazovanju odraslih</i>
2014, Vol. XIV, br. 2	<i>Zakon o obrazovanju odraslih Zeničko-dobojskog kantona</i>
2017, Vol. XVII, br. 1-2	<i>Treći globalni izvještaj o učenju i obrazovanju odraslih</i> UNESCO, UIL <i>Preporuke za učenje i obrazovanje odraslih</i> UNESCO <i>Preporuke za učenje i obrazovanje odraslih: Vodič za zagovaranje</i> UNESCO <i>Zajednička izjava o unapređenju oblasti obrazovanja odraslih</i> <i>Treća međunarodna konferencija „Gradimo mostove u obrazovanju odraslih 2017“</i>

Među navedenim dokumentima naročitu pažnju potrebno je posvetiti *Memorandumu o cjeloživotnom učenju*, dokumentu Vijeća Evrope, sa zasjedanja održanog u Lisabonu marta 2000. godine. Ovaj dokument predstavlja prekretnicu u daljem određivanju politike i djelovanja Evropske unije. Zaključci sadržani u *Memorandumu* potvrđuju da je unapređivanje cjeloživotnog učenja nužno za uspješnu tranziciju prema društvu i ekonomiji utemeljenim na znanju. Također je važno spomenuti dokumente Pakta za stabilnost u jugoistočnoj Evropi, u okviru kojeg je pokrenut projekat jačanja obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini.

Još 2006. godine nalazimo dokument pod nazivom *Strateški pravci razvoja obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini*. Osnovna njegova namjera jeste definiranje općih pravaca razvoja obrazovanja odraslih u BiH te uloge koju u tom razvoju igraju ministarstva, obrazovne institucije i pojedinci. Ovi razvojni pravci su definirani s obzirom na specifičnost bosansko-hercegovačke stvarnosti, a naslonjeni su na iskustva zemalja koje imaju dugu tradiciju institucionaliziranog odgojno-obrazovnog rada s odraslima (Slovenija, Hrvatska, Srbija, Mađarska, Njemačka, Švicarska). Kako se u samom tekstu navodi, „Dokument je prilog tokovima obrazovne reforme jer podržava dva bitna elementa u procesu reformiranja:

1. obrazovnu perspektivu novoga tipa, pri čemu svaka obrazovna institucija, ali i administrativno, kulturno ili privredno okruženje, postaju prostor za cjeloživotno učenje
2. ideju “društva znanja”, gdje se znanje tretira kao “dobro” koje se iznosi na tržište i široko je definirano“ (str. 52).

Posmatran sa ove vremenske distance, dokument može poslužiti kao svjedočanstvo o višegodišnjim naporima na usistemljavanju obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini, koji su tek od 2013. godine dobili svoj puniji zamah, da bi početkom 2018. godine veliki dio Bosne i Hercegovine bio pokriven zakonskim aktima iz obrazovanja odraslih (još su zakoni u Posavskom kantonu i Brčko Distriktu u pripremi).

U prvom broju iz 2009. godine nalazimo izvještaj o održavanju CONFINTEA-e IV u Brazilu od 19. do 22. maja 2009. godine. Ova konferencija ima velik značaj za razvoj cjeloživotnog učenja u svijetu, a njen cilj je iniciranje i praćenje procesa koji će pomoći njegovom daljem razvoju. Konferencija se održava

svakih 12 godina u organizaciji UNESCO-ovog Instituta za cjeloživotno učenje iz Hamburga, u saradnji s glavnim sjedištem UNESCO-a u Parizu i regionalnim uredima. Posljednja konferencija održana u Hamburgu imala je značajnu ulogu za provođenje i zaživljavanje paradigme cjeloživotnog učenja (Avdagić 2009: 121).

Među dokumentima nalazimo i Zakon o obrazovanju odraslih Zeničko-dobojskog kantona. Premda odluka za objavljivanje ovog Zakona nije dokraja jasna – budući da zakoni ili smjernice donesene na drugim, čak višim instancama nikada nisu objavljeni u časopisu – ovaj podatak može poslužiti kao svjedočanstvo borbe oko usistemljavanja i zakonskog pozicioniranja obrazovanja odraslih na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini.

Na osnovu provedene sadržajne analize časopisa *Obrazovanje odraslih* možemo zaključiti da članci koji su se u njemu javljali u proteklih sedamnaest godina svjedoče o ulasku andragoških tema u bh. znanstveni diskurs. Taj ulazak je ponegdje praćen izrazitim udjelom drugih – manje ili više srodnih – disciplina, negdje je riječ o potpunom zanemarivanju andragoških tema i andragoške logike, dok postoje i oni tekstovi koji jasno progovaraju o ključnim andragoškim pitanjima. To govori o potrebi daljeg prepoznatljivijeg tematskog profiliranja časopisa i aktualiziranja tema od specifičnog andragoškog značaja, kako onih koje potvrđuju njenu znanstvenost i teorijsku temeljenost tako i onih koje izvještavaju o primjerima iz prakse obrazovanja odraslih. Ako se vratimo na pitanje o nivou organiziranosti i disciplinarizacije andragogije na prostoru Bosne i Hercegovine, možemo zaključiti da ove analize pokazuju kako je riječ o izrazito razuđenom polju kojem nije priznata njegova posebnost i diferenciranost predmeta proučavanja u odnosu na druge društvene i humanističke znanosti. Andragogija i teme iz obrazovanja odraslih i u ovom časopisu – premda veoma jasnog naslova – tek u obrisima su zastupljene u primarno pedagojskim, sociološkim, filozofskim, filološkim, psiholojskim, komunikološkim i sličnim razmatranjima.

Zaključak

Pojava časopisa *Obrazovanje odraslih*, kao prvog časopisa iz oblasti andragogije na bosanskohercegovačkom području, za njenu znanstvenu zajednicu zasigurno predstavlja važan iskorak u konstituiranju i profiliranju nove znanstvene discipline i njenog institucionalnog utemeljenja, okupljajući znanstvenike koji

se profiliraju u ovom polju, stvarajući neophodan korpus tekstova potrebnih da bi ova znanost postala akademska disciplina. Posebno je važno to što časopis okuplja saradnike znanstvenike iz regije, čime se uspostavlja neophodna mreža znanstvenih istraživača, povećava njegova recepcija i vidljivost, te jača pozicija u međunarodnom kontekstu.

Pored specifičnih problema vremena u kojem je nastajao, *Obrazovanje odraslih* pokazuje i sve karakteristike časopisa koji nastaje u maloj sredini, sa nedovoljnom institucionalnom podrškom, malim krugom znanstvenika profesionalno vezanih za andragogiju, te nedostatak studija i istraživačkih projekata, što je naročito vidljivo u rubrikama u prvoj dekadi izlaza.

Analizom časopisa utvrđeno je da su uredništva tokom svih 17 godina izlaza kontinuirano radila na njegovom unapređenju, standardizaciji i poboljšanju kvaliteta. Uredništva su uočila važnost objavljivanja određenih identifikacijskih elemenata uz članke, kao i potrebu njihovog što jednoznačnijeg identificiranja u svrhu ubrzanja i olakšavanja protoka znanja i informacija. Neke od promjena, poput uvođenja recenzentskog aparata, zahtijevale su više posla za uredništvo, ali su vrijedne truda jer su rezultirale većom, bržom i lakšom dostupnošću pojedinih članaka, što ukazuje na izraslost uredništva koje je prihvatilo međunarodne standarde za kvalitet časopisa koji se bavi znanošću. Časopis će, uz dodatak podataka o člancima i njihovoj kategorizaciji, ispuniti formalnu komunikacijsku formu za identifikaciju.

Sadržajna analiza je pokazala potrebu za jasnijim andragoškim profiliranjem časopisa, te akcentiranjem tema od primarnog andragoškog značaja u odnosu na one koje pripadaju drugim edukološkim disciplinama, napose pedagogiji. Također je primjetna skromna zastupljenost empirijskih istraživanja obrazovanja odraslih, a upravo ona svjedoče o vitalnosti jedne znanstvene zajednice i njenoj sposobnosti da generira nova znanja i ranija dovede u pitanje. Praksa tematskog definiranja časopisa koja je bila zastupljena do 2010. godine omogućila je usredsređenije bavljenje određenim, za bosanskohercegovački kontekst relativno novim i relevantnim pitanjima, kakvo je početkom dvijehiljaditih bio menadžment u obrazovanju. Istovremeno, dok osluškuje potrebe savremenosti, na stranicama časopisa trebale bi se naći teme iz historije andragogije, što bi omogućilo sticanje temeljitijeg uvida u bogatu andragošku prošlost i preteče fenomena koje danas živimo.

Naše istraživanje smatramo malim prilogom boljem razumijevanju uloge i važnosti časopisa *Obrazovanje odraslih* za bosanskohercegovačku andragošku zajednicu, a time i boljem razumijevanju andragogije, koja u Bosni i Hercegovini tek treba da dobije status akademske discipline.

Journal *Adult Education* – Bibliographic Data and Content Analysis of Published Articles (2001-2017)

Abstract: Journals represent the most prominent medium of formal scholarly communication, and therefore, evaluation of journals has become an important tool for researchers who publish novel research results as well as for those who wish to be up-to-date with the current research streams. Within this context, the analysis of Journal *Adult Education* was conveyed aiming to identify changes that were brought in the editing process of the Journal from 2001 until 2017. This general research objective is further divided into two research tasks – bibliographic analysis and content analysis of the journal. On the basis of bibliometric method on the selected sample of contributions, presence (or omission) of the following identification bibliographic data were assessed: author name, article title, author's institutional affiliation, author's contact details; article's UDC, abstract and key words in two languages; article title and reference list. Further analysis included also author's country of origin. The second research task was aimed at content analysis of published articles, in particular, scholarly-professional communication in adult education, which reflects cognitive texture of the field. The focus of analysis was content elements such as: key words, thematic focus and the level of andragogical approach to the given phenomenon. The results indicate that the Journal has witnessed increase in the quality of data of article identification, that on the basis of larger representation of authors from the neighbouring countries it can be regarded as regional journal, but that it is still not thematically clearly defined. Andragogical approach in much regard is mixed with approaches of other disciplines, more or less congenial to it, even to a certain extent completely deviating from the logics of adult education.

Key words: identification data, journal, adult education, scientific discipline, content analysis.

Literatura:

- Alibabić, Š. 2002. Svojstva menadžera i stilovi rukovođenja. *Obrazovanje odraslih*, br. 1, 99-109.
- Avdagić, E. 2009. CONFINTEA IV. *Obrazovanje odraslih*, br. 1, str. 121-126.
- Bakaršić, K. 1999. *Bibliografija arheologije Bosne i Hercegovine*. Knj.1. *Komunikacijske karakteristike arheološkog znanja*. Sarajevo: Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH.
- Bogdanović, S. 2001. Obrazovanje odraslih – Trendovi promjene i razvoja. *Obrazovanje odraslih*, br. 1-3, str. 59-72.
- Coates, S. 2004. Obrazovanje odraslih u Kanadi. *Obrazovanje odraslih*, br. 2, str. 43-48.
- Despotović, M.; Popović, M.; Pejatović, A. 2004. Obrazovanje odraslih u Srbiji i Crnoj Gori. *Obrazovanje odraslih*, br. 2, str. 91-96.
- Fejes, A.; Nylander, E. 2015. How pluralistic is the research field on adult education? Dominating bibliometrical trends, 2005-2012. *European journal for Research on the Education and Learning of Adults*. 6 (2), pp. 103-123. Dostupno na http://www.pedag.umu.se/digitalAssets/169/169437_how-pluralistic-is-the-rela.pdf (15. 4. 2018)
- Hebrang Grgić, I. 2007. Bibliografska opremljenost i dostupnost članaka u Hrvatskim znanstvenim časopisima. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*. 50, ½, 79-88.
- Hsieh, H.-F.; Shannon, S. E. 2005. Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research*, Vol. 15, No. 9, 1277-1288.
- Keiner, E. 2002. Education between Academic Discipline and Profession in Germany after World War II. *European Educational Research Journal*, Vol. 1, No. 1, 83-98.
- Knani Gsouma, M. 2004. Obrazovanje odraslih u Tunisu. *Obrazovanje odraslih*, br. 2, str. 49-60.
- Kulić, R.; Despotović, M. 2001. *Uvod u andragogiju*. Beograd: Svet knjige.
- Kulić, R.; Despotović, M. 2010. *Uvod u andragogiju*. Beograd: Svet knjige.
- Kurti, M.; Blanken J. 2004. Obrazovanje odraslih u Albaniji. *Obrazovanje odraslih*, br. 2, str. 105-114.
- Leho, A. 2012. Naknadno sticanje osnovnog obrazovanja u BiH. *Obrazovanje odraslih*, br. 1, str. 107-114.
- Maričić, S. 2007. Časopisi znanstvene periferije – prema zajedničkoj metodi vrednovanja njihove znanstvene komunikabilnosti. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 50, 1-2 (2007), str. 62-78.
- Matijević, M. 2011. Andragogija i andragozi u Hrvatskoj 2011. godine. U: Matijević, M. i Žiljak, T. (ur.), *Andragoška profesija i kompetencije stručnjaka u obrazovanju odraslih*. Zagreb: ASOO i HAD, str. 277-287.

- Mavrak, M. 2004. Obrazovanje odraslih u BiH. *Obrazovanje odraslih*, br. 2, str. 61-78.
- Müller, Ch. 2006. Fachzeitschriften und Scientific Community. Eine Untersuchung über die Nutzung von Fachzeitschriften der Erwachsenenbildung. Deutsches Institut für Erwachsenenbildung, <https://www.die-bonn.de/doks/mueller0602.pdf>
- Muratović, A. 2015. Pasoš kompetencija: Identificiranje i prepoznavanje informalno stečenih znanja. *Obrazovanje odraslih*, br. 1, str. 107-111.
- OSCE; IIZ DVV 2006. Strateški pravci razvoja obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini. *Obrazovanje odraslih*, br. 1, str. 51-82.
- Pastuović, N. 1999. *Edukologija – Integrativna znanost o sustavu cjeloživotnog obrazovanja i odgoja*. Zagreb: Znamen.
- Popović, K. 2014. *Globalna i evropska politika obrazovanja odraslih: koncepti, paradigme i pristupi*. Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju & Društvo za obrazovanje odraslih.
- Rečnik, M. 2004. Obrazovanje odraslih u Sloveniji. *Obrazovanje odraslih*, br. 2, str. 79-90.
- Samolovčev, B. 1993. *Istorijski koreni i tokovi andragoške teorije*. Beograd: INTER JU PRES.
- Savićević, D. M. 2010. Istraživačka teritorija andragogije. *Obrazovanje odraslih*, br. 1, str. 87-102.
- Slatina, M. 2001a. Riječ glavnog i odgovornog urednika. *Obrazovanje odraslih*, br. 1-3/2001, str 9-12.
- Slatina, M. 2001b. U potrazi za novim perspektivama obrazovanja odraslih. *Obrazovanje odraslih*, br. 1-3/2001, str. 41-58.
- Slatina, M. 2002. Pojam obrazovnog menadžmenta i menadžerske uloge i kompetencije školskog direktora. *Obrazovanje odraslih*, br. 1, 111-129.
- Strewe, B. 2004. Obrazovanje odraslih u Makedoniji. *Obrazovanje odraslih*, br. 2, str. 97-104.
- Šercar, T. Komunikacijska filozofija znanstvenih časopisa. Zagreb: Globus, 1988.
- Šunje, A. 2002. Menadžment u obrazovnim ustanovama. *Obrazovanje odraslih*, br. 1, str. 69-109.
- Žiga, J. 2006. Uvod u temu broja. *Obrazovanje odraslih*, br. 1, str. 13.